

gandnega« izročila slovenskih vojnih razglednic v prvi svetovni vojni. Ni bilo prav, ker smo jih pozabili in tako porinili na breg, kamor niso nikoli sodile.

OPOMBE

1. Dr. Franc Rozman: Vsak »šus« en Rus, vsak »štos« en Francoz, Naši razgledi 10. II. 1984, str. 91. — 2. Dr. Stane Mikuž: Maksim Gaspari, monografija, Mladinska knjiga 1977, — 3. Svetovna vojska, štirinajstdnevnik v Ljubljani. Sešitki od 1 do 4 izšli leta 1914, sešitki od 5 do 18 leta 1915. Svetovno vojsko je urejal Ivan Podlesnik, založila Katoliška bukvarna v Ljubljani, odgovorni urednik je bil Ludovik Tomažič. Skoraj gotovo je Hinko Smrekar mislil na ilustracije v tej publikaciji, ko je v svoji knjigi Henrik Smrekar — črnovojnik zapisal, da je »že pred vpoklicem k vojakom izdelal po naročilu Katoliške bukvarne v Ljubljani vojne risbe ta-

ko groznega značaja, da so naročitelji prebledevali od strahu, češ, da vojna vendarle ne more biti tako strašna«. Smrekarjeve ilustracije v snopičih Svetovna vojska še zdaleč niso bile vojno navdušujoče, nekatere z izrazito naklonjenostjo do srbskih in črnogorskih ljudi, ki jih je prizadelo vojno gorje. Nekaj karikatur, ki jih je objavil v drugem snopiču, smeši navidezno rusko in srbsko miroljubnost. — 4. Po podpisih in začetnicah sodeč je mogoče ugotoviti, da so bili avtorji sličic Vojska v slikah Maksim Gaspari, Hinko Smrekar, Anton Koželj in Ivan Vavpotič. Pri posameznih slikah je o avtorstvu težko soditi; na primer o podpisu H. V., o avtorju skoraj nemško značilnega prizora z vojaki v predbojni ekstazi, toda del slike so verzi iz naše slovenske Naprej zastava slave. Slikar H. V. je bil verjetno Valentin Hodnik.

O likovno umetniški ravni podob naj sodijo umetnostni zgodovinarji, izpovedno pa je bil gotovo najmočnejši Maksim Gaspari in ob njem z nereligioznimi prizori Anton Koželj ter z nekaterimi Ivan Vavpetič.

REVOLUCIONARNE »OBČINE« V SLOVENIJI V LETIH 1919—1920*

JURIJ PEROVŠEK

* Referat na znanstvenem zborovanju »Petrovačka komuna 1920. godine — prva komunistička opština na Jadranu«, Petrovac na moru, 23., 24. in 25. novembra 1984.

Namen prispevka je na kratko prikazati pojavne oblike revolucionarnosti oziroma razvijanja akcij za prevzem oblasti, ki so bile prisotne v Sloveniji v letih neposredno po I. svetovni vojni in jo tako vključile v revolucionarno vrenje, ki se je tedaj razmahnilo tako v evropskem kot v jugoslovanskem političnem prostoru. To vrenje se je med delovnimi množicami izražalo v namerah po temeljitem zasuku pri reševanju socialnih vprašanj, kakršnega je opravila Oktobrska socialistična revolucija. Te namere so še stopnjevale revolucionarni položaj, ki je v mnogih državah nastal že v zadnjem letu imperialistične vojne in se je kazal v širokem protivojnem razpoloženju ter spontanah delavskih nemirih. Tako je prva povojna leta označevalo dejavno prizadevanje delavskih in kmečkih množic po taki obliki oblasti, ki naj zagotovi uresničitev njihovih temeljnih socialnih in demokratičnih teženj.

Ta prizadevanja opazimo, v skladu s splošnim revolucionarnim razpoloženjem, v Slo-

veniji že v obdobju državnega interregnuma — v času od razpada Avstro-Ogrske monarhije do nastanka Kraljevine SHS — torej v fazi Države SHS, v katero so se z izjemo, Prekmurja, Medjimurja, Baranje, Bačke in Banata neposredno po razsulu habsburške oblasti združile vse jugoslovanske pokrajine bivše monarhije. Slovenske delovne in kmečke množice so namreč spontano občutile nacionalno osvoboditev, ki jo je udejanil nastanek Države SHS tudi kot zgodovinsko priložnost za oblikovanje družbenopolitične ureditve, ki bi uveljavila njihove socialne in politične interese. V tem smislu je pokazala že znana ljubljanska manifestacija 29. oktobra 1918, s katero je bil po eni strani opravljen prelom državnopravnih vezi med Slovenijo in Avstro-Ogrsko, po drugi pa razglašen nastanek Države SHS. Zbrani manifestanti so namreč nosili gesla, ki niso bila le narodnorevolucionarna in meščansko-demokratična, marveč so imela tudi socialni značaj (kmečki puntarski klic).¹ Za časa obstoja Države SHS (od 29. oktobra do 1. decembra 1918) pa se je še bolj očitno pokazalo, da ljudske množice ne želijo več živeti na star način, marveč terjajo rešitev perečih

socialnih vprašanj in ljudsko oblast. Tako so v Vinici v Beli krajini ljudje že 1. novembra 1918 prisegli republiki, hkrati pa tudi odklonili meščansko državno oblast, medtem, ko so v Cerkljah vojni begunci in kmetje s Krškega polja dejavno nastopili proti predstavnikom te oblasti, saj so napadli orožniško postajo in razorožili orožnike. Do kratkotrajnega prevzema oblasti je prišlo 4. in 5. novembra tudi v Posavju, in sicer v Brestanici in v Senovem. Rudarji in kmetje so 4. novembra pregnali uradnike iz uprave senovškega rudnika, 5. novembra pa so se delno oboroženi napotili v Brestanico, kjer so od trgovcev zahtevali pravično prodajo blaga po starih cenah. Razpostavili so tudi oborožene straže in pregnali orožnike. Obenem so še razglasili, da je lov v bližnjem grajskem gozdu odslej prost. Očiten poizkus osvajanja oblasti je bil opravljen v začetku novembra tudi v Semiču na Dolenjskem. Kmetje so napadli orožniško postajo, pregnali orožnike, odstavili klerikalnega župana ter na njegovo mesto postavili svojega.² Enako je ljudstvo na Blokah 6. novembra odstavilo osovraženega župana in uveljavilo svojo voljo. Podobno so ravnali tudi delavci v Mežiški dolini. V Prevaljah na Koroškem so 28. novembra 1918 začasno prevzeli krajevno oblast in ustanovili svoj revolucionarni štab.

Revolucionarnost tistih dni pa se je najbolj ostro kazala s t. i. »kmečkim boljše-vizmom«. Predstavljalo ga je prizadevanje ljudstva na podeželju, ki je želelo do kraja »izpeljati nacionalno in kmečko socialno revolucijo.«³ Izrazit primer takih prizadevanj je bil v Prekmurju, edini slovenski pokrajini, »ki je bila tedaj še kot del madžarske države zajeta v pravi revolucionarni tok po prvi svetovni vojni.«⁴ Vračajoči se prekmurški vojaki, katerih pglavitni namen je bila razdelitev veleposestniške zemlje, so v začetku novembra 1918 pričeli posegati po zemlji veleposestnikov in židovskih trgovcev, obračunali pa so tudi s stebri vladajočega režima. V Beltincih so 4. novembra napadli stanovanje in trgovino židovskih trgovcev, dan kasneje pa še grad grofice Zichy in bel-tinsko župnišče. Vstaja se je v naslednjih dneh razširila tudi na ostalo območje Dolinskega — v Črensovc, Lendavo, Veliko Polano, Bakovce, Gomilice, Turnišče, na Bistrice in Hotizo, vendar je oblasti ljudsko revolucijo uspelo hitro zadušiti.⁵

Poleg tega, najbolj znanega primera »kmečkega boljševizma« na Slovenskem neposredno po razpadu Avstro-Ogrske, lahko opozorimo še na nekaj primerov revolucionar-

nega ukrepanja kmečkega ljudstva. Več sto kmetov je 8. novembra 1918 v Libeličah pri Dravogradu napadlo in oplenilo veleposestvo občinskega komisarja Pugelnika, oboroženi kmetje iz Dolenje vasi pri Cerknici pa so pričeli sredi novembra v velikih skupinah sekati v gozdovih graščine Haasberg v Planini, saj niso več priznavali grajskega posestva, ker je — kakor so dejali — »sedaj na prosto.«⁶ Revolucionarno akcijo so izvedli 17. novembra 1918 tudi v Loški dolini, kjer so kmetje, ki so se vrnili s fronte delno oboroženi, napadli grad Snežnik, kjer so zasegli sedem volov, v Nadlesku pa še dva. Vole so pobili in meso še teden dni delili med ljudmi. V času upora, ki so ga oblasti zadušile 24. novembra 1918, sicer niso prišli do izraza nobeni načrti o zrušitvi meščanske in vzpostavitvi nove, ljudske oblasti, vendar je kljub temu treba opozoriti, da so se pred uporom povratniki s fronte navduševali za t. i. »Loško republiko« po vzoru ruskih sovjetov, ki naj bi obsegala Loško dolino, Bloke in Cerkniško dolino do Rakeka, kjer so že bili Italijani. Poleg tega pa so tisti voditelji upora, ki so se po oktobrski revoluciji vrnili iz ruskega ujetništva kot dosledni revolucionarji, nameravali odpraviti vojne dobičkarje in jim odvzeti del krivično pridobljenega imetja, zavzemali pa so se še za delitev zemlje, za kar so ustanovili posebno komisijo, ki je celo že pričela pripravljati posebne spiske.⁷ Tako je torej imel t. i. »kmečki boljševizem« v Sloveniji enake vzroke in se je kazal na enak način. Kmetje so izražali nepokorščino meščanski oblasti in napadali njene predstavnike, plenili po veleposestvih in grajskih gozdovih ali pa celo poiskovali izvajati agrarno reformo. V tej zvezi lahko opozorimo, da so kmetje agitirali tudi za republiko, tj. resnično vladu ljudstva, in za izpolnitev svojih revolucionarnih zahtev. Širjenje teh idej je bilo zlasti na Robu, v Miren-ski dolini, na Krškem polju in v Beli krajini. Drugod po Sloveniji pa je prišlo še do več obračunov kmetov z avstrofilsko duhovščino.⁸

Iz prikazanega revolucionarnega nemira, ki se je izrazil v času Države SHS, vidimo, da je takrat obstajalo po vsej Sloveniji med delavskimi in kmečkimi množicami živo hopenje, da bi prerasel komaj izvršeni meščanskodemokratični in narodnoosvobodilni prevrat v socialno revolucijo. Vendar takrat v Sloveniji še ni obstajal idejni in politični subjekt, ki bi lahko povezal, usmerjal in prevzel nase vodenje revolucionarne energije delavskih in kmečkih ljudi. Edina delavska

stranka, ki je tedaj obstajala v Sloveniji, Jugoslovanska socialnodemokratska stranka zaradi znanega ministerializma, socialpatriotske politike in nerevolucionarnosti sploh, takega subjekta ni predstavljala. Tak položaj, v katerem ni bilo subjekta, ki bi zžil in usmerjal revolucionarna hotenja ljudskih množic, je najprej bil značilen v Sloveniji tudi po zedinjenju Države SHS in Kraljevine Srbije v Kraljevino SHS. Zaradi tega revolucionarnosti v Sloveniji neposredno po nastanku Kraljevine SHS sicer ni bilo manj, toda iz že navedenih vzrokov je bila nepovezana, spontana in neorganizirana. Kljub temu pa lahko opozorimo na nekaj izrazitih revolucionarnih dejanj. Ton so jim dajali kmečki nemiri, do katerih je prišlo že konec decembra 1918. Takrat je namreč prišlo do revolucionarne spremembe oblasti v največji slovenski kmečki občini, občini Šmihel-Stopiče na Dolenjskem. Zaradi objave o zvišanju občinskih doklad se je ljudstvo uprlo in po poprejšnjem agitiranju v okoliških vaseh, 27. decembra 1918 organiziralo pohod na sedež občine v Kandiji pri Novem mestu. Po spominih enega izmed vodij upora, povratnika iz vojne Toneta Pirnarja, ki se je že v ruskem ujetništvu pridružil Oktobrski revoluciji, so delno oboroženi uporni kmetje pa tudi delavci in obrtniki dosegli od predsednika občine, da jim je pokazal poslovne knjige in občinske sejne zapisnike ter skupaj z nekaterimi občinskimi odborniki prevzel nase odplačilo avstrijskega vojnega posojila. Hkrati je moral podpisati tudi ostavko in tako je bil še istega dne izbran nov delavskokmečki občinski odbor. Nova, revolucionarna oblast je nemoteno opravljala svoje naloge štiri dni, do 30. decembra 1918, ko je bila v občini zopet vzpostavljena stara razredna oblast. Kljub temu pa se je še po zaključku upora zaradi aretacije enega izmed njegovih vodij zbralo 31. decembra več kot 300 kmetov pred sodnim poslopjem v Novem mestu in zahtevalo njegovo izpustitev, toda napadli so jih orožniki in jih pregnali iz mesta. Dan kasneje pa je v Novo mesto prispela še četa srbske vojske in nato s stalnim patroljiranjem po občini Šmihel-Stopiče zopet vzpostavila navidezni red in mir.⁹

Toda revolucionarni prevzem oblasti v Kandiji je kljub temu razgibal uporniško razporejeno ljudstvo v sosednjih in bližnjih občinah. Ljudje so v Dolenjskih Toplicah zahtevali pojasnila glede podpisa avstrijskega vojnega posojila, v Posavju demonstriali proti vojnim dobičkarjem in oderuhom, na železniški postaji v Sevnici pa prevzeli

vagon moke in jo razdelili.¹⁰ Višek pa je uporniško in revolucionarno razpoloženje doseglo v Beli krajini, kjer so v Vinici ljudje najbolj odločno zahtevali svojo, lastno oblast in so jo aprila 1919 za nekaj dni tudi uresnili. V nedeljo, 2. aprila, so javno zavrnilo monarhijo in zahtevali republiko. Izrazili so tudi težnjo po agrarni reformi ter vzklikali boljševikom. Hkrati so nasilno odstranili dotdanje občinske uprave, onemogočili državno oboroženo silo (orožniško postajo) in razglasili t. i. »Viniško republiko«. Voditelji upora so namreč s svojim prvim odlokom tudi uradno ukinili občinski odbor in izvolili svojega župana ter občinske svetovalce. Ob tem je bil imenovan celo predsednik »Viniške republike«, 87-letni Jure Pavlešič, pred katerim je ljudstvo že 1. novembra 1918 priseglo republiko.¹¹ Od ljudstva postavljena oblast je sicer obstala le tri dni, saj je že 24. aprila prišel v Vinico močnejši oddelek srbskih vojakov in orožnikom pomagal zadušiti vstajo in aretirati njene voditelje, toda viniški dogodki so kljub temu imeli velik odmev. Zlasti meščansko časopisje je veliko pisalo o upor in od tedaj »revolucionarne akcije ali pa tudi navadno ropanje dlje časa označevalo kot, 'vinicizem'.¹²

Ljudsko nezadovoljstvo in revolucionarnost, ki sta se najbolj izrazito kazala na Dolenjskem in v Beli krajini sta bila leta 1919 razširjena tudi v ostali Sloveniji. Vse leto je prihajalo do neposlušnosti proti meščanski oblasti, ki se je kazala v neodzivanju in večkrat oboroženih uporih vpoklicanih na orožne vaje (maja 1919 na področju okoli Dobove, v Stari Loki in Škofji Loki na Gorenjskem, v Moravčah, junija in novembra na Krškem polju), odklanjanju plačevanja davkov (maja 1919 v Kostanjevici) in spopadih z vojno policijo in orožništvom (oktobra 1919 v Ratnji vasi pri Rogaški Slatini in decembra v vasi Škorbe na Ptujskem polju).¹⁴ V to revolucionarno razpoloženje je bil vpet tudi odziv slovenskega delavstva na poziv enotnih socialističnih strank in sindikatov zahodne Evrope zoper vojaško intervencijo v Sovjetski Rusiji in sovjetski Madžarski. V dvodnevni splošni politični stavki, »ki je bila hkrati prva velika skupna akcija jugoslovanskega delavstva«, je 20. in 21. julija 1919 vladala v Ljubljani in celi Sloveniji 48-urna splošna prekinitev dela, kateri so se pridružili tudi železničarji.¹⁶ S to stavko je bil istočasno tudi neuspehi veliki vojaški upor v Mariboru 22. julija 1919, ki je bil izraz splošnega ljudskega nezadovoljstva, predstavljal pa je tudi nasprotovanje monarhiji in vedno hujšemu centralizmu.¹⁷ Tako lahko ocenimo

leto 1919 v Sloveniji kot leto, v katerem so se vključale v revolucionarno gibanje vse temeljne plasti slovenskega ljudstva, kmetje in delavski razred pa tudi vojaštvo. Pri tem moramo opozoriti, da je na eni strani revolucionarno razpoloženje med kmeti pričelo od poleta 1919 upadati (tudi zato, ker ni prišlo do povezave med revolucionarnim kmečkim in delavskim gibanjem),¹⁸ toda na drugi pa je zaradi vedno hujše druginje in razredne zaostritve od jeseni 1919 pričela v Sloveniji med delavstvom rasti vedno večja revolucionarna napetost. Izražala se je v stopnjevanem stavkovnem gibanju, ki ni predstavljalo le načina za doseg ekonomskih ciljev delavskega razreda, marveč je pomenilo tudi obliko uveljavljanja njegovih političnih zahtev.¹⁹

Stavkovno gibanje je doseglo višek spomladi leta 1920, ko se je številnim stavkam v vsej državi pridružila v noči med 15. in 16. aprilom tudi splošna stavka železničarjev v Kraljevini SHS, ker je vlada preklicala ugodnosti, zagotovljene jeseni 1919. Železničarje je podprl tudi ves jugoslovanski delavski razred in »razvila se je največja in najodločnejša razredna ekonomskopolitična akcija delavstva v zgodovini Jugoslavije, ki je zajela nad 50.000 delavcev.«²⁰ Predstavljala je odločilni spopad med meščanstvom in delavskim razredom od zedinjenja jugoslovanskih narodov v prvo skupno državo, do sprejema Vidovdanske ustave, torej v času, »v katerem so vzniknili temeljni nacionalnopolitični in socialnoekonomski problemi, ki so razjedali staro Jugoslavijo, in hkrati tudi osnovni problemi, nadalnje usode slovenskega naroda, ki so zahtevali revolucionarno rešitev.«²¹ V tej stavki,²² ki se je razširila v splošno stavko slovenskega delavstva ter je predstavljala največji razredni boj slovenskega delavskega gibanja, hkrati pa prvo preizkušnjo moči 11. aprila 1920 ustanovljene Komunistične stranke v Sloveniji, se je še enkrat živo izrazilo hotenje po revolucionarnem prevratu, ki je tlelo med ljudmi. Iz solidarnosti z železničarji so namreč 21. aprila 1920 pričeli stavkati tudi slovenski rudarji, ki so v trboveljskih revirjih s svojo akcijo dokazali revolucionarno pripravljenost delavstva. Že prvi dan stavke, 21. aprila, so v Trbovljah rudarji in delavci spontano prevzeli krajevno oblast in organizirali trboveljsko »komuno«, ki so jo vodili komunisti. Rudarji so zasedli občino, pošto ter žandarmerijsko in železniško postajo in vse obrate rudnika. Oblikovale so se tudi posebne oborožene skupine delavcev, ki so skrbele za javni red in mir. Tako so bile

Trbovlje (in Hrastnik, ki je tedaj spadal pod Trbovlje) povsem v rokah rudarjev in delavcev. Nato je poudarjeno opozarjal državni železniški nadzornik, ki je 22. aprila 1920 brzojavno prosil Deželno vlado v Ljubljani, da pošlje najmanj bataljon vojaštva v Trbovlje, ker je položaj kritičen. Rudarji in delavci so izvajali svojo krajevno oblast tri dni in v tem času med drugim po napadu na vlak, v katerem je vojaštvo peljalo aretirane voditelje železničarjev iz Zidanega mosta, dosegli, da je vojska aretirane voditelje izpuстила. Trboveljska »komuna« je obstajala do 24. aprila 1924, ko je v Trbovlje vkorakala vojska in »komunistični prevrat«, kakor je kasneje oblast označila dogodke tistih dni, zatrla.²³

Istega dne, ko je bila trboveljska »komuna« nasilno ukinjena, je buržoazija še bolj nepopustljivo pokazala svoj obraz in namero, da tudi z najbrutalnejšimi sredstvi brani svoj družbeni položaj. Z znanim pobojem demonstrantov na Zaloški cesti v Ljubljani je krvavo strla tudi železničarsko stavko, s tem pa tudi zavrla polet delavskega gibanja v Sloveniji sploh, kajti neuspeh železničarske stavke je pomenil, da je buržoazija ostri razredni spopad z ljudstvom odločila sebi v prid. Toda ta spopad je pomenil še nekaj drugega.

Pokazal je, da se je v obdobju revolucionarnega vrenja v Sloveniji, delavstvo »iz objektivnega socialnoekonomskega sloja oblikovalo v aktiven razred, ki se je zavedal svojega stanja, svoje moči in svoje vloge v družbi«,²⁴ kar je dokazala tudi trboveljska »komuna«, saj je bila posledica odkritega posega po oblasti. Tako zmaga buržoazije ob prvem jasnem valu revolucionarnosti v Sloveniji, ni zadala delavskemu in revolucionarnemu gibanju končnega udarca, pač pa je v utrjeni, mladi, a že izrazito protirevolucionarni meščanski državi z Obznano, Vidovdansko ustavo in Zakonom o zaščiti države, le spremenila pogoje nadaljnega revolucionarnega boja slovenskega in jugoslovanskega delavskega razreda.

OPOMBE

1. O tem glej podrobneje Janko Pleterski, Prva odločitev Slovencev za Jugoslavijo, Ljubljana 1971, str. 264. Glej tudi Miro Stiplovšek, O revolucionarnosti v obdobju 1918–1921, Elementi revolucionarnosti v političnem življenju na Slovenskem, Ljubljana 1973, str. 50. (Navajam: Stiplovšek, O revolucionarnosti). — 2. O teh dogodkih glej obširneje Franček Saje, Revolucionarno gibanje kmečkega ljudstva v Sloveniji 1917–1919. Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, letnik VII, 1967, št. 1–2, str. 143

— 144, 146. (Navajam: Saje). Prim. tudi Janez Vitkovič, Bela krajina skozi viharje v svobodi, Ljubljana 1961, str. 20 (Navajam: Vitkovič). — 3. Saje, str. 144 — Stiplovšek, O revolucionarnosti, str. 56. — 5. O tem glej dr. Julij Titl, Murska republika 1919, Murska Sobota 1970, str. 12 in Stiplovšek, O revolucionarnosti, str. 56. — 6. Saje, str. 144. — 7. Franci Strle, Boljševizem v Loški dolini, Notranjski listi I, Stari trg pri Ložu 1977, str. 99, 100, 102. — 8. O tem glej Saje, str. 144. — 9. Tone Pinar, Preuzimanje opštinske vlasti u Kandiji, Četrdeset godina, knjiga prva: 1917—1929, Zbornik sećanja aktivista jugoslovenskog revolucionarnog radničkog pokreta, Beograd 1960, str. 18—19. Glej tudi spominski zapis istega, objavljen v zborniku pričevanj o revolucionarnem in osvobodilnem boju Slovencev, Bitka, kakor življenje dolga, druga izdaja, Ljubljana 1978, str. 13—15. Prim. tudi Saje, str. 144—145. — 10. Saje, str. 145—146. — 11. Vitkovič, str. 22—24, Rudi Vogrič, Boj Belokranjcev, Ljubljana 1973, str. 13—14. (Navajam: Vogrič). — 12. Voditelji vstaje v Vinici so bili obsojeni na zaporne kazni od dveh do treh let. — Vitkovič, str. 25. O procesu proti uporniškim kmetom iz Vinice glej podrobneje prav tam, str. 24—25 in Vogrič, str. 14—15. — 13. Saje, str. 146. — 14. Podrobneje o tem prav tam, str. 146—148. — 15. Stiplovšek, O revolucionarnosti, str. 58. — 16. Več o tem glej Viri za zgodovino Komunistične stranke na Slovenskem v letih 1919—1921, Ljubljana 1980, str. 12—13, dok. št. I, 2, Poročilo o splošni stavki in shodu v Ljubljani dne 20. in 21. julija 1919. (Navajam: Viri). — 17. Obširneje glej o tem upor Milan Ževart, Vojaški upor v Mariboru julija 1919, Prispevki za zgodovino delavskega gibanja, letnik VII, 1967, št. 1—2, str. 129—133. O drugih manjših revolucionarnih akcijah slovenskih vojakov poleti in jeseni 1919 glej tudi Saje, str. 147. — 18. Revolucionarno razporejenost med kmečkim delavstvom je sicer še nekaj časa ostalo, vendar je umirjajoče kmečko gibanje kmalu postalo plen meščanskih strank, ki so ga s svojimi radikalnejšimi gesli zlagoma omrtvile in pritegnile k sebi. — Glej Saje, str. 149. — 19. O razrasti stavkovnega vala v Sloveniji od leta 1917 do leta 1920 glej Miro Stiplovšek, Pregled strokovnega gibanja na Slovenskem v letih 1917—1920, Prispevki za zgo-

vino delavskega gibanja, letnik VII, 1967, št. 1—2, str. 151—170. (Navajam: Stiplovšek, Pregled strokovnega gibanja). — 20. Dr. Janko Pleterški, Branko Božič, Delavsko gibanje in Zveza komunistov Jugoslavije, Maribor 1984, str. 064 (Opomba med stranmi 011 in 139 se nanaša na besedilo, ki ga je napisal dr. Janko Pleterški). — 21. Stiplovšek, O revolucionarnosti, str. 47. — 22. Podrobneje glej o železničarski in splošni stavki aprila 1920 v Sloveniji Metod Mikuž, Oris zgodovine Slovencev v stari Jugoslaviji 1917—1941, Ljubljana 1965, str. 165—172, Stiplovšek, Pregled stavkovnega gibanja, str. 164—165, France Klopčič, Velika razmejitev. Študija o nastanku Komunistične stranke v Sloveniji aprila 1920 in o njeni dejavnosti od maja do septembra 1920, Ljubljana 1969, str. 68—74 (navajam: Klopčič) in Janez Kos, Železničarska in splošna stavka aprila 1920 v zborniku Železničarska in splošna stavka aprila 1920, Ljubljana 1980, str. 53—75. (Navajam: Železničarska in splošna stavka). — 23. Ado Naglav, Revirji v boju za socializem, Ljubljana 1979, str. 33—35. O trboveljski »komuni« in dogodkih tistih dni glej tudi Rdeči revirji, Zbornik fotografskih dokumentov o življenju in boju delavstva v Trbovljah. Zagorju in Hrastniku v lth 1918—1941, prvi del, obdobje 1918—1934, Trbovlje 1970, str. 83, 85—88, Viri str. 122, dok. št. I, 53. Članek z dne 27. aprila 1920 o 48 urni solidarnostni stavki v Trbovljah in Železničarska in splošna stavka (razdelek Viri o železničarski in splošni stavki aprila 1920), str. 157—159, dok. 73, Poročilo prometnega kontrolorja Franca Repiča o vožnji prvega vlaka iz Maribora v Ljubljano 23. aprila 1920, dne 24. aprila 1920). — 24. Klopčič, str. 73. Na tem mestu želim opozoriti na tehtno misel Frančka Sajeta o značaju in pomenu revolucionarnega kmečkega gibanja v Sloveniji v letih neposredno po I. svetovni vojni. Ocenil je, da je kmečko gibanje kljub temu, da ni bilo povezano z delavskim, v Sloveniji odigralo pomembno vlogo, ker je v znatni meri zaviralo konsolidacijo meščanske oblasti in prispevalo s svojim valovanjem na vasi precejšen delež k splošni revolucionarni situaciji. S tem je hkrati preprečevalo, da bi bila vsa ostrina buržoazije obrnjena proti razvijajočemu se revolucionarnemu delavskemu gibanju. — Saje, str. 150.